

الزامات اجرای یکسان‌سازی نرخ ارز

دکتر حسن حیدری، پژوهشگر موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

جهان صنعت

سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز با چندین تجربه متفاوت در سال‌های ۱۳۷۲ و ۱۳۸۱ پیاده شد. در تجربه اول و در سال ۱۳۷۲ این سیاست با شکست مواجه شد؛ اما در سال ۱۳۸۱ مجدداً به اجرا درآمد و تا اواسط سال ۱۳۸۹ با موفقیت به کار خود ادامه داد. از میانه سال ۱۳۹۰ میان نرخ ارز بازار غیررسمی و نرخ ارز رسمی شکاف ایجاد شد و دستاورد اجرای موفق سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز را در ابتدای دهه ۱۳۸۰ شمسی از بین رفت. با روی کار آمدن دولت جدید، حرکت به سمت احیای سیستم تک‌نرخ ارز یکی از برنامه‌های اعلام شده دولت می‌باشد. با این حال، دولت هنوز از اجرای این سیاست خبری رسمی منتشر نکرده است. به نظر می‌رسد که تجربه ناموفق اجرای سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز در دهه ۱۳۷۰ و شکست آن عاملی برای احتیاط دولت در این زمینه است. علاوه بر آن، عدم اطمینان کافی نسبت به درآمدهای ارزی دولت و نبود ذخایر مناسب برای پشتیبانی از نرخ اعلامی ارز احتیاط دولت را برای اجرای این سیاست بیشتر می‌کند.

در سال جدید زمینه اجرای سیاست مذکور بیش از گذشته فراهم شده است، چرا که از یک سو فرآیند اجرای برجام آغاز شده است و در پی آن اخیراً نیز از سوی رئیس جمهور آمریکا اعلام شد که ایالات متحده به دنبال محدود کردن فروش نفت ایران نیست، از سوی دیگر نرخ تورم به پایین‌ترین نرخ طی ۱۵ سال گذشته رسیده است (بر اساس اعلام مرکز آمار ایران، نرخ تورم در اردیبهشت ماه به ۱۰/۲ درصد رسیده است) و در نهایت نوسانات نرخ ارز طی سه سال گذشته به خوبی کنترل شده است. به همین دلیل به نظر می‌رسد که دولت در سال جاری اجرای این سیاست را در دستور کار خود داشته باشد. علی‌احوال به نظر می‌رسد که اجرای موفق سیاست مذکور نیازمند در نظر گرفتن برخی از پیش‌شرطها و الزامات است.

۱- داشتن میزان مناسبی از ذخایر ارزی. تجربه موفق اجرای سیاست یکسان‌سازی در سال ۱۳۸۱ و شکست آن در سال ۱۳۷۲ نشان داد که یکسان‌سازی نرخ ارز باید در زمانی اتفاق بیفتد که ذخایر ارزی بانک مرکزی در حد معقول و کافی باشد تا بانک مرکزی بتواند از نرخ اعلامی خود در بازار دفاع نماید. علی‌رغم چشم‌انداز رفع تحریمها و افزایش تولید و صادرات نفت به دلیل ثبات فعلی قیمت‌های نفت به نظر می‌رسد که هنوز ذخایر ارزی دولت به حد مطلوب نرسیده است. از سوی دیگر، مسائلی مانند مشکلات اجرایی برجام و عدم امکان بهره‌برداری بانکهای کشور از شبکه بین‌المللی بانکی به دلیل ترس از جرائم دادگاههای آمریکا و نیز مشکلات فنی بانکداری داخلی سبب شده است که هنوز اطمینان کافی برای اجرای سیاست مذکور به حد مطلوب نرسیده باشد. از سوی دیگر، چشم‌انداز انتخابات آمریکا و رفتار رئیس‌جمهور بعدی با موضوع برجام نیز از مسائلی است که ریسک این سیاست را افزایش داده است. علی‌ایحال تداوم ارز چندنرخ‌ی نیز هزینه‌ها و مشکلات خاص خود را دارد که دولت را مصمم می‌کند تا در زمان مناسب سیاست مذکور را اجراء کند.

۲- کنترل نرخ تورم از طریق نظام‌مند کردن سیاست پولی. پاشنه آشیل سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز، سیاست پولی مهارنشده و ایجاد تورم در آینده است که در نهایت تقاضای سفته‌بازانه برای ارز را افزایش داده و سبب خواهد شد تا بازار با نوسان روبرو شود. لذا تداوم سیاست کنترل تورم توسط دولت، شرط کلیدی برای موفقیت سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز است.

۳- عدم کاهش نرخ سود سپرده‌های بانکی. گرچه بالا بودن نرخ سود بانکی سبب افزایش هزینه‌های تامین مالی خواهد شد اما با این حال بویژه در زمانی که دولت قصد یکسان‌سازی نرخ ارز را دارد، کاهش نرخ سود بانکی سبب می‌شود تقاضا برای دارایی‌های جایگزین سپرده بانکی، از جمله دلار افزایش یابد که این موضوع موفقیت سیاست مذکور را تهدید خواهد کرد. تجربه مشابهی در سال ۱۳۷۲ رخ داد که سبب شد تا تقاضای سفته‌بازی برای ارز افزایش یابد. همچنین کاهش دستوری نرخ سود

بانکی در سال ۱۳۹۰ علی‌رغم چشم‌انداز افزایش نرخ ارز سبب شد تا در آن سال تقاضای سفته‌بازی ارز افزایش یافته و بحران ارزی تشدید شود، بطوریکه بانک مرکزی مجدداً در زمستان همان سال در بسته سیاستی نظارتی خود تجدید نظر کرده و سود سپرده‌ها را افزایش داد. لذا نباید نرخ سود بانکی به گونه‌ای کاهش یابد که سبب شود با اجرای سیاست یکسان‌سازی تقاضای سفته‌بازی برای ارز افزایش یابد.

۴- تعیین نرخ ارز متناسب با شرایط اقتصاد ایران. یکی از الزامات اساسی برای اجرای موفق سیاست تک‌نرخ‌ی این است که نرخ ارز تک‌نرخ‌ی شده متناسب با شرایط اقتصاد ایران از جمله تفاوت تورم داخل و خارج و در جهت حفظ رقابت‌پذیری اقتصاد ملی تعیین شود. به بیان دیگر، نرخ ارز مذکور باید در حول و حوش نقطه تعادل تعیین شود. در غیر این صورت مجدداً بازار با نوسان روبرو شده و اجرای سیاست را با شکست مواجه خواهد کرد.

۵- ضرورت توجه به وضعیت رکودی در بخش تولید. از دیگر ملاحظات که در اجرای یکسان‌سازی نرخ ارز باید مورد توجه قرار گیرد، توجه به وضعیت رکودی بخش صنعت است. بر اساس آخرین آمار اعلامی از مرکز آمار ایران، رشد بخش صنعت در سال ۱۳۹۴ منفی (۳/۰- درصد) بوده است. در این شرایط، اجرای سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز نباید موجب تعمیق رکود شود. این موضوع بویژه در صنایعی که وابستگی بالاتری به مواد اولیه و مواد واسطه‌ای وارداتی دارند، اهمیت بیشتری دارد و باید دولت راهکارهای حمایتی برای این صنایع در زمان اجرای یکسان‌سازی نرخ ارز در نظر داشته باشد.

۶- ضرورت حفظ تعادل در تراز بازرگانی. در سال ۱۳۹۴ برای اولین بار شاهد نزدیک شدن واردات و صادرات غیرنفتی و از بین رفتن عدم تعادل در تراز بازرگانی غیرنفتی کشور بودیم. با توجه به افزایش صادرات نفت و گاز در فضای پسابرجام ضرورت دارد یکسان‌سازی نرخ ارز به صورتی اجراء شود که تعادل تراز بازرگانی غیرنفتی کشور حفظ شود. برای این امر تعیین نرخ ارز تعادلی به عنوان مبنای نرخ ارز یکسان‌سازی شده ضرورت دارد.